

Byglandsbleke *Salmo salar*

faktaark

Bleka har sitt utbredelsesområde i Byglandsfjorden i Otravassdraget i Aust-Agder. Denne spesielle laksestammen er en såkalt relikvt laks som gjennomfører hele livssyklusen i ferskvann. I Norge har vi hatt fire slike relikte laksestammer. To av disse er gått tapt: Den relikte Vänern-laksen som tidligere vandret opp i Trysilelva, og den relikte laksen i Nelaug i Arendalsvassdraget. De to gjenværende bestandene er bleka og den såkalte småblanken i Namsenvassdraget.

Status

Laks er vurdert til kategori livskraftig (LC) på Norsk rødliste for arter 2010. Det er ikke gjort en separat vurdering for byglandsbleke.

Kjennetegn

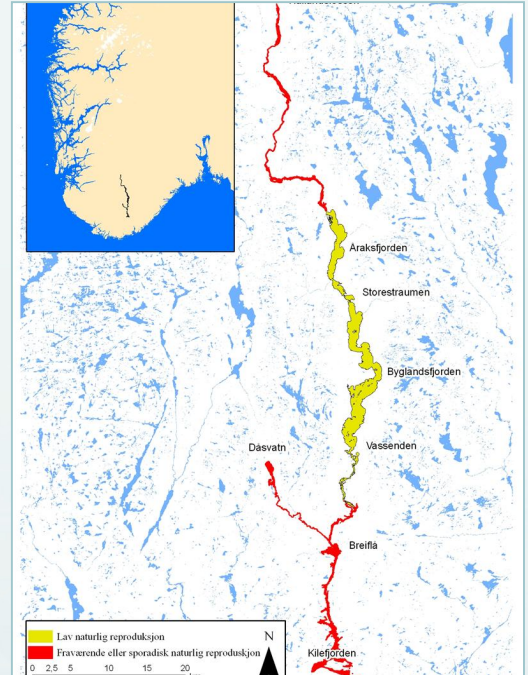
Bleka gjennomfører hele sin livssyklus i ferskvann totalt isolert fra andre laksestammer. Tilpasningen til ferskvannslivet i Byglandsfjorden har gjort bleka til en laks som i hovedsak ikke blir større enn 30 cm og som livnærer seg av dyreplankton. Sammenliknet med auren har bleka en slankere kroppsform, smalere og lengre halerot, en kortere overkjeve og ofte én til tre svarte flekker på gjellelokket. Professor Dahl som beskrev bleka i 1926, kalte den med rette en "betagende skjønnhet". Når bleka biter på sluk eller flue er den sprekere og mer livlig enn auren.

Utbredelse

Fram til 1960-tallet var bleka vanlig utbredt i Otravassdraget fra Kilefjorden i sør, videre i Byglandsfjorden (med Åraksfjorden) og til Hallandsfossen i Valle i nord. Idag finnes bleka i hovedsak i Byglandsfjorden.

Biologi

Ved å gjennomføre hele livssyklusen i ferskvann har bleka lagt om til en livssyklus hvor den lever de to til tre første leveårene i strandsonen før den vandrer ut i de fri vannmasser. Før bestandssammenbruddet var trolig elvestrekningene i Otra oppstrøms Byglandsfjorden de viktigste oppvekstområdene. Hvor lenge den oppholdt seg på elvestrekningene før den vandrer ut i Byglandsfjorden er imidlertid ikke kjent. I Byglandsfjorden har bleka spesialisert seg på å spise dyreplankton og både vannlopper og hoppekreps er viktige næringsemner. Undersøkelser av dietten viser at bleka beiter selektivt på de største individene blant dyreplanktonet. Ved å spise dyreplankton reduserer

Kart som viser blekas opprinnelige utbredelsesområde. Fargekodene viser status for naturlig rekruttering i dagens situasjon. Den naturlige reproduksjonen er lav og forekommer i hovedsak i Byglandsfjorden.

bleka næringskonkurransen med auren som i hovedsak spiser bunndyr og overflateinsekter. Diettforskjellen mellom de to artene gjenspeiler at de utnytter forskjellige habitater der bleka hovedsaklig benytter de fri vannmassene i fjorden, mens auren i større grad bruker strandsonen i sitt næringsøk. Bleka kjønnsmodner når de er tre til fire år og typisk er de fleste hannene modne som treåringers mens de fleste hunnene modner først som fireåringers. Undersøkelser fra Byglandsfjorden viste at de kjønnsmodne hunnblekene hadde en gjennomsnittlig lengde og vekt på hhv. ca 27 cm og 148 gram, og at hver hunn i gjennomsnitt hadde 248 rognkorn. Gytetiden for bleka er desember og hovedandelen av gytingen finner trolig sted i siste halvdel av desember. For bleka som for annen laks er det hunnfisken som velger ut gyteplassen hvor rogn graves ned i grusen. Ved valg av gyteplass legger fisken særlig vekt på utformingen av bunnssubstratet, vannhastighet og vanddyp. Undersøkelsene av gyteplassene i Byglandsfjorden viser at bleka graver eggene ca 3 til 6 cm ned i grus med en

Mange av de gamle gyte plassene gikk tapt som følge av reguleringen av Byglandsfjorden. Tillaging av nye gyteområder ved tilførsel av egnet gytegrus er derfor satt i verk for å øke rekrutteringen til blekebestanden.

kornstørrelse fra 8 til 32 mm. Eggene ligger beskyttet i grusen gjennom hele vinteren og yngelen tar seg opp av grusen og starter sitt første næringsopptak i løpet av siste halvdel av juni.

Bestandsstatus

På slutten av 1960-tallet skjedde det et bestandssammenbrudd som sannsynligvis ble forårsaket av Brokke-reguleringen og en forverret forsuringssituasjon. En redningsaksjon utført i perioden 1968-1971 sikret et begrenset antall stamfisk som senere ga grunnlaget for utsettinger av blekeyngel fra fiskeanlegget på Bygland fra 1979. Dette anlegget ble erstattet med Syrtveit fiskeanlegg fra 1991. Imidlertid førte ikke de årlige utsettingene av bleke til noe klart oppsving i bestanden. Innslaget av bleke i prøvefiske som ble utført på 1980-tallet og første halvdel av 1990-tallet viste at bestanden var svært fåtallig, og bleka ble vurdert som direkte truet av utryddelse. Fra midten av 1990-tallet skjedde det en markert positiv endring da innslaget av bleke relativt til aure i

registreringsfiske økte fra 0,5 % tidlig på 1990-tallet, til rundt 30 % i perioden 1998-2002, til et nivå på 38 – 56 % i perioden 2003-2008. På strekningen nedstrøms fjorden, fra Fennefoss til Kilefjorden har innslaget av bleke variert fra 7-26 % i perioden 2000-2008. Den positive utviklingen har høyst sannsynlig sammenheng med en bedring av det vannkjemiske miljøet i Byglandsfjorden. Et betydelig problem for blekebestanden er at den i hovedsak opprettholdes av utsettinger fra Syrtveit fiskeanlegg. Yngelen som settes ut fra anlegget har siden 1997 blitt fettfinneklipt for å tallfeste andelen naturlig rekruttert bleke. Undersøkelsene viser at bleke som stammer fra naturlige rekruttering ikke utgjør mer enn om lag 10 % av bestanden. Imidlertid må selv det lave innslaget av naturlig rekruttering vurderes som positivt og viktig for en videre utvikling mot en selvreproduserende bestand. Siden 2002 har det årlig vært dokumentert vellykket gyting av bleke på to gyteområder i Byglandsfjorden. Til tross for den positive utviklingen de senere årene viser resultatene at den naturlige rekrutteringen til bestanden stadig er marginal sammenliknet med før bestandssammenbruddet. Årsaken til den lave naturlige rekrutteringen er trolig flere og sammensatte, men kan skyldes forhold som mangel på gyte plasser, tørrlegging av gytegrøper som følge av regulering, dårlig vannkvalitet og effekter av liten bestandsstørrelse og innavl. De siste årene er det gjennomført flere tiltak for å få økt naturlig rekruttering blant annet ved reetablering av gyteområder, ved å endre tappemønsteret for reguleringen av Byglandsfjorden for å motvirke stranding av blekas gyteområder, og selvpålagte restriksjoner for å skjerme bleka i næringsfiske. Et blekeprosjekt finansiert av Otteråens Brugseierforening arbeider nå med å øke den naturlige rekrutteringen til et nivå som sikrer en livskraftig og høstbar blekebestand som reproduserer i store deler av det opprinnelige utbredelsesområdet.

Referanser

Barlaup, B.T., Sandven, O.R., Skoglund, H., Kleiven, E., Kile, N.B., Vethe, A., Martinsen, B.O., Gabrielsen, S.E. & Wiers, T. 2009. Bleka i Byglandsfjorden – bestandsstatus og tiltak for økt naturlig rekruttering 1999-2008. DN-utredning 5-2009.